

**ДО ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)
ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ
TO THE QUESTION OF STATE SUPERVISION (CONTROL)
ON THE COMPLIANCE WITH LABOUR SAFETY LEGISLATION**

Бондар О.Г.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
перший проректор Запорізького національного університету*

В статті розглянуті та проаналізовані майнові відносини при здійсненні державного нагляду (контролю) за охороною праці центральними органами виконавчої влади, проведений аналіз чинного законодавства.

Ключові слова: державний нагляд, контроль, законодавство, охорона праці, центральний орган виконавчої влади.

В статье рассмотрены и проанализированы имущественные отношения при осуществлении государственного надзора (контроля) за охраной труда центральными органами исполнительной власти, проведенный анализ действующего законодательства.

Ключевые слова: государственный надзор, контроль, законодательство, охрана труда, центральный орган исполнительной власти.

Property relations during realization of state supervision (to control) after a labour of executive power central organs protection, conducted analysis of current legislation are considered and analysed.

Key words: state supervision, control, legislation, labor protection, central executive authority.

Постановка проблеми. До системи органів державного контролю за охороною праці закон відносить декілька центральних органів виконавчої влади. Враховуючи адміністративну реформу, яка була проведена Президентом України у грудні 2010 року, одним із основних контролюючих органів в сільському господарстві України вважається Державна інспекція сільського господарства України (далі – Держсільгоспінспекція). Саме тому дослідження майнових відносин у сфері здійснення нагляду (контролю) з охорони праці є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням охорони праці присвячували свої роботи наступні науковці О.В. Артеменко, Н.Б. Болотіна, Е.Ф. Демський, В.М. Єрмоленко, А.О. Замченко, О.М. Мельник, Т.С. Новак, В.Ю. Уркевич та інші вчені-правники. Безпосеред-

ньо проблемам контролюючої діяльності в агропромисловому комплексі займалися В.І. Курило, О.Ю. Піддубний, О.В. Баклан та інші.

Мета статті – наукове дослідження майнових відносин при здійсненні державного нагляду (контролю) за додержанням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, виявлення дублюючих позицій органів державної влади, що наділені владними повноваженнями у вказаній сфері.

Зміст роботи. У зв'язку з побудовою в Україні ринкової економіки поступово зменшується регулююча роль держави у трудових відносинах. Це має супроводжуватися посиленням її контролюючої та наглядової функції, особливо на тій перехідній стадії, на якій перебуває суспільство [1].

Терміни «нагляд» та «контроль» є одночасно загальнолітературними, та юридичними поняттями, а вони не завжди збігаються. За твердженням А.О. Замченко нагляд за дотриманням законодавства про працю – це діяльність органів прокуратури щодо додержання законності й дисципліни в регулюванні та реалізації трудових і тісно пов'язаних з ними відносин, яка здійснюється без безпосереднього втручання в оперативну та іншу діяльність підприємства, установи, організації. Контроль за дотриманням законодавства про працю – самостійна або зовнішньо-ініційована діяльність спеціально уповноважених державних або не державних органів з перевірки за функціонуванням підприємств, установ, організацій, яка спрямована на отримання фактичних даних щодо об'єктів контролю; застосування заходів щодо попередження правопорушень; надання допомоги у поновленні законності й дисципліни; встановлення причин та умов, що сприяють порушенню вимог правових приписів; вжиття заходів щодо притягнення до юридичної відповідальності винних осіб [2].

Згідно статті 260 Кодексу законів про працю України, частини першої статті 38 Закону України «Про охорону праці» (далі – Закон), державний нагляд за додержанням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють:

Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України – Держгірпромнагляд України (в минулому – Державний комітет України по нагляду за охороною праці);

Державна інспекція ядерного регулювання України – Держатомрегулювання України (в минулому – Державний комітет України з ядерної та радіаційної безпеки);

Державна інспекція техногенної безпеки України – Держтехногенбезпеки України (в минулому – Державний департамент пожежної безпеки Міністерства з надзвичайних ситуацій України);

Державна санітарно-епідеміологічна служба України – Держсанепідслужба України [3].

Таким чином не можна стверджувати, що нагляд за дотриманням законодавства про охорону праці здійснюють лише органи прокуратури. Не дивлячись на думки науковців щодо розмежування понять «нагляду» і «контролю», законодавець об'єднав поняття державного контролю та нагляду, зазначивши, що державний нагляд (контроль) – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийнятної рівня безпеки для населення, навколишнього природного середовища [4].

Держгірпромнагляд України входить до системи органів виконавчої влади та забезпечує реалізацію державної політики з промислової безпеки, охорони праці, державного гірничого нагляду, охорони надр та державного регулювання у сфері безпечного поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення.

До основних повноважень у сфері охорони праці Держгірпромнагляду України належать:

- організація та здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законів та інших нормативно-правових актів з питань охорони праці;

- здійснення контролю за виконанням функцій державного управління охороною праці міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування;

- здійснення у визначеному порядку державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства з охорони праці в частині безпечного ведення робіт, промислової безпеки, безпеки робіт у сфері поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення юридичними та фізичними особами, які відповідно до законодавства використовують найману працю, у тому числі з питань: будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки, потенційно небезпечних об'єктів і виробництв;

- забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального та колективного захисту;

- виготовлення, монтажу, ремонту, реконструкції, налагодження, випробування і безпечної експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних та інших засобів виробництва;

- облаштування системами автоматичного контролю і управління технологічними процесами та станом виробничого середовища;

- проведення робіт у сфері поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, а також утилізації зброї, звичайних видів боєприпасів, виробів ракетної техніки та палива, вибухових матеріалів військового призначення, окрім вибухових матеріалів, призначених для військового та спеціального використання;

- ведення державного реєстру нормативно-правових актів з питань охорони праці та інше [5].

Держатомрегулювання України є центральним органом виконавчої влади, який є головним у системі центральних органів виконавчої влади з формування та реалізації державної політики у сфері безпеки використання ядерної енергії.

Основними завданнями Держатомрегулювання України є:

- формування та реалізація державної політики у сфері безпеки використання ядерної енергії;

- здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання безпеки використання ядерної енергії;

- здійснення повноважень компетентного органу з фізичного захисту ядерного матеріалу та ядерних установок відповідно до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок; з питань безпечного перевезення радіоактивних матеріалів відповідно до правил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів; з питань аварійного оповіщення та інформування згідно з Конвенцією про оперативне оповіщення про ядерні аварії

У сфері охорони праці Держатомрегулювання України погоджує проекти державних і галузевих стандартів з питань ядерної та радіаційної безпеки і охорони праці [6].

Як бачимо – досить таки мало повноважень.

Держтехногенбезпеки України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра надзвичайних ситуацій України.

Держтехногенбезпеки України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сферах пожежної і техногенної безпеки, здійснення державного нагляду (контролю) у цих сферах, а також щодо контролю за станом цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру і діяльності аварійно-рятувальних служб.

Основними завданнями Держтехногенбезпеки України є:

- реалізація державної політики у сферах пожежної і техногенної безпеки, цивільного захисту, державного нагляду (контролю) у цих сферах та за діяльністю аварійно-рятувальних служб, внесення пропозицій щодо її формування;

– здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки, цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, за діяльністю аварійно-рятувальних служб;

– проведення дізнання у справах про пожежі та порушення протипожежних правил;

– перевірка організації та стану навчання працюючого персоналу на підприємствах, в установах та організаціях до дій у разі виникнення аварійних ситуацій, аварій та надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру;

– сприяє розвитку соціального діалогу, проведенню консультацій із всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців щодо проектів законів, інших нормативно-правових актів з питань реалізації державної політики у сферах трудових відносин, оплати праці, охорони праці, соціального захисту населення та інше [7].

Держсанепідслужба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України – Міністра охорони здоров'я України.

Держсанепідслужба України входить до системи органів виконавчої влади у галузі охорони здоров'я та утворюється для забезпечення реалізації державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Основними завданнями Держсанепідслужби України є:

– внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення;

– реалізація державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

У сфері охорони праці Держсанепідслужба України здійснює атестацію санітарних лабораторій підприємств і організацій з метою надання їм права на проведення санітарно-гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу для атестації робочих місць за умовами праці та інше [8].

Крім вказаних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади новостворена Держсільгоспінспекція України, як центральний орган виконавчої влади наділена наступними повноваженнями в частині нагляду (контролю) за охороною праці:

– здійснення контролю на підприємствах, в установах і організаціях агропромислового виробництва всіх форм власності за охороною праці, пожежною безпекою та безпекою дорожнього руху;

– розроблення галузевих програм і оперативних заходів з питань охорони праці, пожежної безпеки і безпеки дорожнього руху в галузях агропромислового виробництва;

– заборона експлуатації машин та інших технічних засобів для агропромислового комплексу, якщо їх технічний стан не відповідає вимогам нормативних документів щодо показників якості, технологічності та безпечності, охорони праці та охорони навколишнього природного середовища, загрожують життю і здоров'ю працюючих або створюють можливість виникнення аварії та інше [9].

Таким чином, аналізуючи майнові правовідносини при здійсненні державного нагляду (контролю) у сфері охорони праці можна зробити наступні висновки.

Всі органи державної та іншої форми власності зобов'язані у своїй діяльності дотримуватися вимог з охорони праці, що передбачено Кодексом законів про працю України та Законом. Державний нагляд за додержанням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють: Держгірпромнагляд України, Держатомрегулювання України, Держтехногенбезпеки України та Держсанепідслужба України.

Дослідивши повноваження вищевказаних органів, можна сказати, що основним із них є Держгірпромнагляд України, який здійснює контроль за виконанням функцій державного управління у сфері охорони праці міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади і затверджує відповідні акти у цій сфері.

Держатомрегулювання України та Держтехногенбезпеки України відіграють допоміжну роль у здійсненні повноважень з охорони праці, що стосується сфери безпеки використання ядерної енергії та, відповідно, пожежної і техногенної безпеки.

Держсанепідслужба України здійснює політику з охорони праці у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Висновки. Закон не передбачає контрольно-наглядових повноважень Держсільгоспінспекції України, хоча її повноваження у сфері охорони праці поширюються на весь агропромисловий комплекс України. Тому вважаємо за необхідним доповнити Закон нормами щодо здійснення повноважень з охорони праці у сільському господарстві України.

Дослідивши майнові відносини у сфері здійснення нагляду (контролю) з охорони праці п'ятьох державних органів (Держгірпромнагляд України, Держатомрегулювання України, Держтехногенбезпеки України, Держсанепідслужба України, Держсільгоспінспекція України) можна сказати, що їх повноваження чітко різняться, не дублюються, і кожен із них несе відповідальність в межах, передбачених чинним законодавством та затвердженим положенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДжЕРЕЛ:

1. Замченко А.О. Органи нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства у проекті Трудового кодексу України / О.А. Замченко // Актуальні питання цивільного та господарського права. – 2009 р. № 5, С. 33.
2. Замченко А.О. Принципи нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення»/ Замченко Анна Олександрівна; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2006. – 20 с.
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону праці»/ Артеменко О.В., Демський Е.Ф., Мельник О.М., Яра О.С., Бібік В.В., Вишневецька Ю.В. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2012. – С. 364.
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877 // Офіційний вісник України. – 2007 р. – № 44. – Ст. 12.
5. Про Положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України: Указ Президента від 06.04.2011 № 408 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 10. – Ст. 61.
6. Про Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України: Указ Президента від 06.04.2011 № 403 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 10. – Ст. 22.
7. Питання Державної інспекції техногенної безпеки України: Указ Президента України від 06.04.2011 № 392 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 9. – Ст. 71.
8. Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України: Указ Президента України 06.04.2011 № 400 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 10. – Ст. 3.
9. Про Державну інспекцію сільського господарства України: Указ Президента України від 13.04.2011 № 459 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 11. – Ст. 114.